

245 éve épült fel Szolnok város első kórháza-ispotálya

KÖTIVIZIG kiadvány

Szolnok 2019.

245 éve épült fel Szolnok város első kórháza – ispotálya

Az itt élők többsége számára is lényegében ismeretlen történet 1986-ban került be először a köztudatba, amikor a Madách és a Templom utca sarkán lakó Csicsman György úgy döntött, hogy születendő gyermeke feletti örömeiben egy kis tavat készít a háza kertjében.

Meglepetésére fél méterrel a felszín alatt egy kőkupolára akadt, majd kis rést ütött rajta, és a sötét üregben méréseket végzett. Így derült ki, hogy egy 9 m mély ásott kutat talált, melyben vagy 6 m-nyi víz állt. (1-2 számú kép)

Megérezte, hogy valamilyen különlegességről lehet szó, ezért véleményt kért róla Kaposvári Gyulától, a múzeum igazgatójától.

– Valószínűleg a város első kórházának, akkori nevén ispotályának kútját találta meg – nyilatkozta a nagy tudású szakember – melyhez egy kis temető is tartozott az 1700-as évek második felében.

Csicsman úr szeretett volna komolyabb vizsgálatokat végeztetni, de a régészek ezt nem vállalták fel, ő pedig nem tudott erre komolyabb összeget szálni.

A későbbiekben a kút közelében tényleg kialakított egy kis kerti tavat – jelenleg két teknős otthona – melyet a kút vizéből táplál, a kert nyári öntözésén kívül. (3. számú kép)

Nemrég az egyik városi lap újságírója; Szathmáry István (civilben geológus) elevenítette fel az ispotály és kútjának történetét, melyet a VIZIG-nél olyan érdekesnek találtunk, hogy nyomozni kezdtünk a régi történetben, már csak a vízügyi vonatkozása miatt is.

Dr. Nemes András orvos 2011-ben megjelent kórháztörténeti könyve került először a kezünkbe, mely a történet elején tényleg említést tesz arról az 1774-es döntésről, melyet a tanács az ispotály felépítéséről hozott. *„Ez a mostani Templom utca és Madách utca sarkán állott. Nagyságát, befogadóképességét fellelhető forrásaim nem említik. Későbbi sorsa, fennállásának időtartama sem ismert.”*

Megtudhatjuk még a szerzőtől, hogy az Alföld–közepi Szolnok város évszázadok óta forgalmas környék, az ide érkezők jó része pedig el is tölt itt néhány napot.

A legfontosabb tevékenység talán a só-kereskedelem volt – ennek raktárai nem is voltak túl messze történetünk színhelyétől – így a kívülálló olvasó azt hiheti, hogy a város a jómódú települések közé tartozott, lakossága pedig korszerű európai gondolkodásmóddal rendelkezett.

A város 1739 – 1880 közötti történetét megörökítő Somogyi Ignác írásából viszont egészen másfajta kép bontakozik ki a korról, melyben sűrű tűzvészek, kolera és pestisjárványok, néha pedig a skorbut is tizedelte a nagyrészt szegény, iskolázatlan lakosságot.

1743-ban például a tűzvész és a pestisjárvány 175 házat pusztított el, az 1500 lakosból pedig meghalt 480 fő.

Válaszként a helyi parasztság zsíros subában kezdett jární és a hajába is zsírt kent, valamiféle védekezésésként.

Az egyház felszólította az érintetteket, hogy így ne tegyék be a lábukat a templomba, öltözzenek, mosakodjanak rendesen, de inkább elmaradtak a miséről, minthogy változtassanak e szokáson.

1749-ben a városi tanács is kénytelen volt foglalkozni a témával, de a jegyzőkönyvben rögzített végeredmény ez lett: *„... a szolnoki paraszt a piszkos subát gálaruhának, a tisztességes fehér színt pedig megalacsonyító öltözetnek tartja... (ezért)... az egyházi tiltás ellenére is bűdös ruhában mentek a templomba, sokakat elriasztva onnan.”*

De a táplálkozás is hagyott néha kívánnivalót maga után: 1791-ben – az egész Európán végigsöprő szárazság miatt – gyenge volt a termés, éhínség tört ki, a lakosok jó része pedig nádgyökérből (bangattyúból) készült pogácsát evett, ezért kitört a súlyos vitaminhiányos betegség, a skorbut.

Végezetül történetünk megalapozásához egy 1821-es tanácsülési jegyzőkönyvből idézünk:

„Az emberek s főként a gyermekek nagy egészségtelenségét onnan származtathatni, hogy kis házikójukban se télen se nyáron még talán meszelés idején sem bocsátanak be friss levegőt, s a vármegye parancsolatai mellett sem tartanak tolókás, vagy kinyitható, hanem mindenkor betapasztott ablakokat, melyekről csak úgy csepegnek le a veszedelmes párolgások...Innen oly nagy halandóság támad néha télen, hogy egy nap 10 halottat is kihordanak, sőt...(1820-ban)...a serdültek is oly sűrűn haltak, hogy a Szolnokon uralkodó dögletes nyavalyának híre Budáig terjedt...”

Valaki még egy döbbenetes megjegyzést fűzött a fentiekhez: 1300 házból áll a város, de ezek jó része akármelyik hitvány falu kunyhóihoz hasonlítható. *(4-5. számú kép)*

Mint az idézetekből látható, minden ok megvolt az 1700-as évekbeli Szolnokon arra, hogy az itt élők egészségügyi helyzetén javítsanak, és az egyház képviselői az 1774 május 3-i tanácsülésen meg is tették erre az első lépést: megjelent *„... P(ater) Vincentinus Blahó Guardián atyának urunk T(ekintetes) Sós Perceptor Gyórfi József úrral, kik a városban leendő Ispotálynak felállítását sürgették: el is végeztetett, hogy a régi temetőben Kutzora Gáspár háza mellett építtessen az Ispotály, melynek felállítására említett Sós Perceptor úr szükséges szálfákat resolválni (kiadni – a szerzők) méltóztatott, és ha nevekben a szegényeknek instanczia (kérelem – a szerzők) segítségért a felséges Kamarához irattatik, azt is postai alkalmatossággal el fogja küldeni.”*

Nincs iratanyag a további eseményekről, de a szegények számára fából (?) készült ispotály valószínűleg rövidesen átadásra is került, de feltehetően nem lett hosszú életű: a temetővel együtt néhány év múlva akár meg is szüntethette a város vezetése. *(1. számú térkép)*

Az 1786. augusztus 5-i tanácsülés jegyzőkönyve a következőket tartalmazza:

*„Az mostani temetőhely, mely még 1761-ben állíttatott fel, annyira megtelvé, hogy a mostani felsőbb parancsolatok szerint beléje temetkezni nem is lehetne, másiruk kellene gondoskodni: a kerteken kívül, a fenyűfák állása körül a közönséges legelő mezőből egy darabot, hogy felárkoljanak a tanács abban megegyezett, de az f. P(ater) Guardiany P(ater) Gugyelka Gérard valamint a Parochia Adminisztátora messzesége miatt alkalmatlannak állítván lenni azon helyen őszi és tavaszi időkben a testek kihordására, a tanács is rejá állván ezen ellenvetésre a város szélén más temetőhely, a hol most Sándor József, Bihari Mihály, Kollár András, Kertész János lakosok kertyei vannak, hogy jövő tavaszon felállítasson végeztetett: de a mint az első helynek helybenhagyásával megígértetett, hogy az utat ki fogja a város parcelláztatni és teshordó kocsit fog tartani, a Tanács egészen ezen ígérteréről, ezen új hely kimutatásától elállott és magát abban declarálta, hogy semmi utat nem pallóztat sem kocsit nem fog tartani.” *(2-3-4 számú térkép)**

Ispotályunk rövid történetének ezzel jórészt a végére értünk, de van még két megválaszolatlan kérdés: a mai városrészt tekintve hol is volt pontosan az 1. számú térképen ábrázolt temető illetve a közelében felépített ispotály helye? Ez utóbbi ismeretében a megtalált kút valós történelmi helyzete is tisztázható volna, hiszen elvileg még az is lehetséges, hogy a későbbiekben magánházak építésére eladott temető közeli rész egyik gazdagabb lakója készítette magának. Csicsman úr házán például emléktábla hirdeti, hogy ott lakott az 1900-as évek elején, nyugdíjazását követően a híres alispán, dr. Küry Albert és családja. (6. számú kép)

Bonyolítja a helyzetet, hogy Szathmáry István újságcikke szerint a tárgyi kút egy 1874-es térképen is megtalálható, de megtekintve e térképet, ez téves információnak bizonyult, a kb. 90-100m-el arrébb levő gémeskút utcai közkút volt. (lásd: 2. számú térkép)

Próbáltuk megtalálni a fentebb említett Kutzora Gáspár-féle telek helyét a levéltárban illetve a földhivatalban, de erre 245 év távlatából már nincs lehetőség.

A másik fő kérdésre maga Csicsman úr igyekezett választ adni nekünk, és számítógépén egymásra vetítette az 1782-es és a mai városrész térképét. Ebből az derült ki, hogy a mai Madách-utca a temető középrészére esik, végeit pedig a Sütő és a Kántor utca képezik. (Ebből annyi mindenképpen igaz, hogy a mai Szegő Gábor iskola, a Tisza mozi és az egykori zsinagóga is egy korabeli temető helyén épült fel, de történetünk idején már un. „promenádnak”, sétatér volt itt). Ez esetben azonban a már akkor is létező templom nem a valós helyén áll – lényegesen jobbra esik a Madách-utcától – másrészt a Zagyva torkolat helye is jelentősen eltér a két térképen.

Ha bal kéz felé mozdítjuk el a térképeket az jön ki, hogy tárgyi temetőnk valós helye a megszüntetése előtt nagyjából a Mária-utca kezdete és Gábor Áron-tér (az 1800-as években már Disznó-piac) közepe között volt, hosszúsága 130-140m, szélessége 120m lehetett. A templom felé eső szélé kb. 110-115m-re lehetett a Csicsman-féle háztól, de ez nem zár ki semmilyen lehetőséget, egy kórháznak nem kell sem a temetőben, sem a közvetlen közelében lennie, bár az idézett 1774-es szöveg ezt említi. Szerintünk fontosabb szempont lehetett a templomhoz való közelség, így a betegekre figyelmet fordító papok gyorsan elérhették az intézményt. Figyelemre méltó az is, hogy már az 1782-es térképen is látható a Csicsman-féle ház(elődje) és a vele közös fallal érintkező, a Mártírok útra kanyarodó szomszédja, 245 évvel ezelőtt bármelyik helyén lehetett az ispotály. Az egykori temetőterület felszíne alól a mai építkezések során felkerülő emberi csont és koponyaleletek is nagyszerű bizonyítékát adják a történelmi múltnak: maga Csicsman úr mesélte, hogy az átemelő telep építésekor is sok ilyen került elő, de más helyi lakos is említést tett hasonló tapasztalatról.

Jelenleg tehát nincs közvetlen bizonyítékunk arra, hogy a Madách-utca 49 szám alatt talált kút tényleg az ispotályhoz tartozott, de a temetőhöz, templomhoz való közelsége, a mellette levő épületek maihoz hasonlatos korabeli formája, valamint minőséginek látszó építési módja valószínűsíthetővé teszi ezt a feltételezést. (7-8 számú kép)

Dolgozatunk anyaggyűjtése során az ásott kút vizét is kielemeztettük a KÖTIVIZIG laborjával, mivel Csicsman úr közlése alapján nem áll rendelkezésére ilyen vizsgálati eredmény. A mellékelt jegyzőkönyv – ásott kúthoz képest – kiemelkedően kedvező eredményt mutatott, mely nem egy 9 m-es, inkább egy mélyebb kút vizének oldott anyag tartalmához hasonlít. Ez származhat abból is, hogy az ásott kút közel van a Tiszához, így annak vize hígító hatással van rá, de abból is, hogy egy 10 m alatt elhelyezkedő homokból termelődik ki. A szolnoki aljzatban levő holocén Tisza üledék felépítése ugyanis a következő:

- 0 - 10m között: kőzetliszt és finomhomokos csíkos agyag
- 10 - 15m között: iszapos finom és aprószemcsés homok

A kút alján feltételezhető iszapos lerakódás kitermelése, az esetleges behullott tárgyak vizsgálata válasz adhatna egyrészt a valódi vízadó szintre, másrészt az egykori kórházi használatra is.

A szerzők köszönetet mondanak a tanulmány elkészítéséhez nyújtott segítségükért Csicsman Györgynek, dr. Bagi Gábornak (múzeum, Szolnok), Horváth Gergőnek (levéltár, Szolnok), Kummer Lászlónak (Kötivizig), és Kardos Tamás fotóművésznek.

Térképmelléklet1.sz. térkép

A temető, a templom és az ispotály épülete a kúttal (1782 első katonai felmérés)

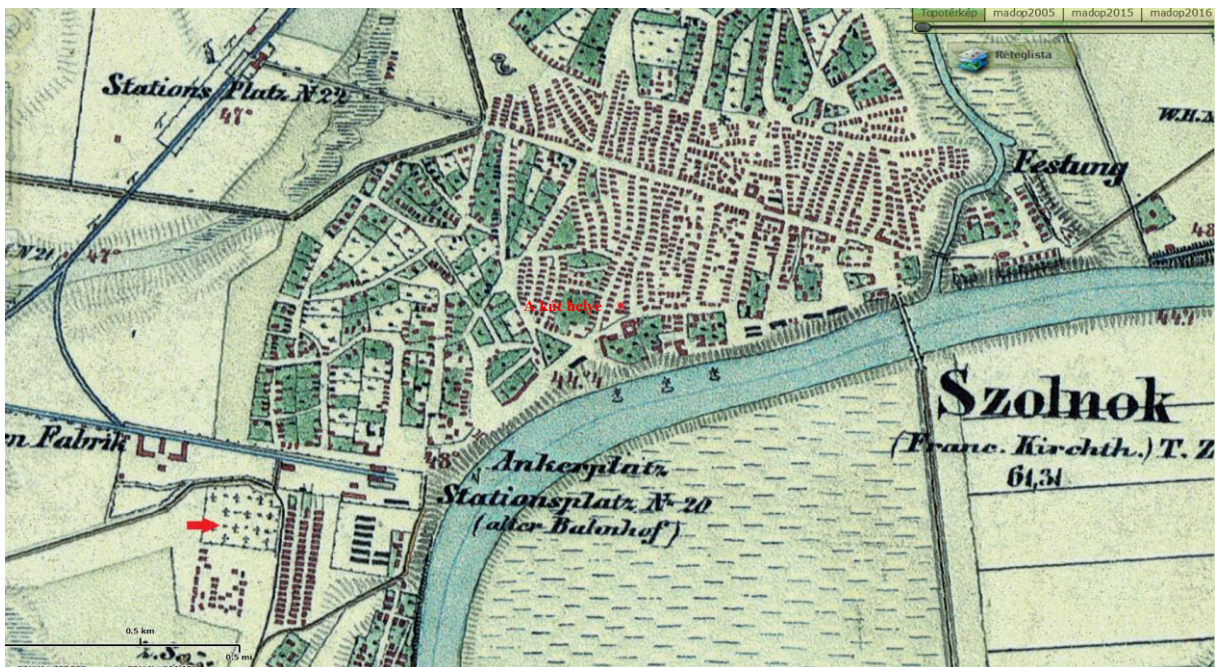
2.sz.térkép

Az 1874-es térképen a temető helye már parcellázásra került, nyugati részén a Disznó-piac található.

3.sz.térkép

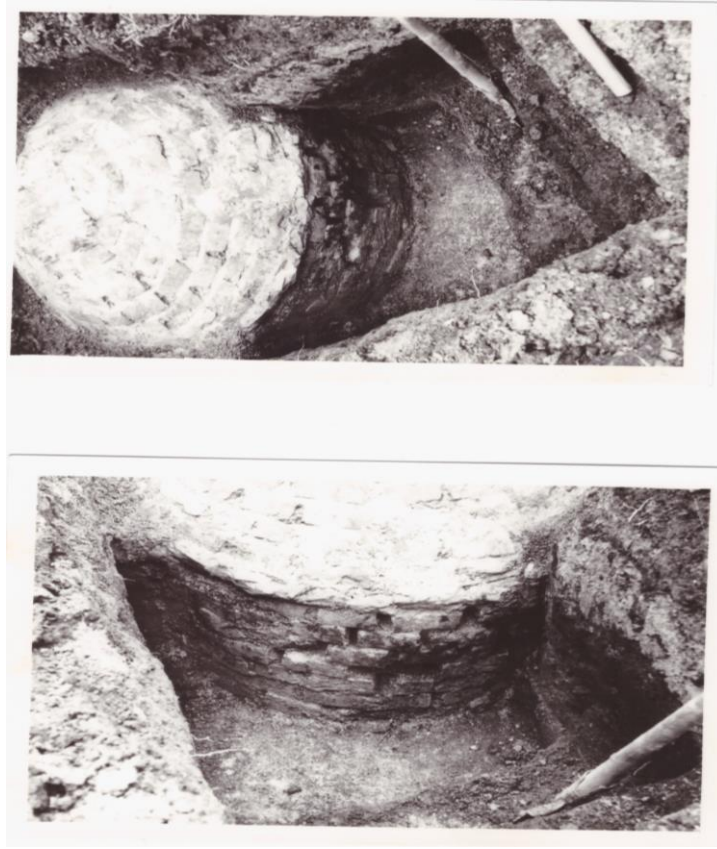
Az 1881-es térképen az egykori ispotály kútja az 1636-os hrsz-on látható.

4.sz. térkép

Szolnok 1880 körüli térképén (2. katonai felmérés) a temető már a mai helyén van, de a feltételezett ispotály utódépülete jól látható.

Képmelléklet1-2.sz. kép

A kút felső része az 1986-os feltárásakor (Fotó:Csicsman Gy.)

3.sz. kép

A kút a növényzet alatt van, máig termeltetik (Fotó:Barabás I)

4.sz. kép

Szolnok piactere (ma Kossuth tér) 1878 körül.
(Deák Ébner Lajos festménye)

5.sz.kép

Szolnoki városrészlet a XIX. század végéről (Kardos Tamás szívésségéből)

6.sz.kép

Dr Küry Albert alispán emléktáblája a Csicsman ház falán (Fotó: Barabás I.)

7.sz.kép

A Csicsman ház 2019-ben a Madách utca sarkán (Fotó: Barabás I.)

8.sz. kép

A ház kapuja a XIX. század óta álló Krisztus szoborral (Fotó: Barabás I.)

KÖZÉP-TISZA-VIDÉKI VÍZÜGYI IGAZGATÓSÁG
REGIONÁLIS LABORATÓRIUM
 A NAH által NAH-1-1327/2016 számon akkreditált vizsgálólaboratórium.

Cím: 5000 Szolnok, Tiszaliget út 1.
5002 Pf. 63.

E-mail: reglab@kotvizig.hu
Tel.: (56) 343-763; (56) 501-940

Jegyzőkönyv száma: 01638/2019
Kijáratás dátuma: 2019.08.10.

VIZSGÁLATI JEGYZŐKÖNYV

Oldalszám: 1
Összes oldalszám: 2

Minta típusa:	Ivóvíz, felszín alatti víz	Iktatószám:	01638/2019
Minta számozása:	megrendelő által vett	Mintavétel dátuma:	2019.08.06.
Mintavétel típusa:	pontminta	Minta beérkezésének dátuma:	2019.08.06.
Mintavétel módja:		Vizsgálat befejezésének dátuma:	2019.08.10.
Mintavétel tervezése:	MSZ EN ISO 5667-1:2007 szerint	Minta kódja:	ÁSOTTKÚT
Mintavételi technika:	MSZ EN ISO 5667-1:2007 szerint		
Minták tartósítása és kezelése:	MSZ ISO 5667-3:2004 (visszavont szabvány) szerint		
Mintavétel végrehajtása:	szerint		
Mintavevő berendezés:			
Mintavétel minősítése:	Nem akkreditált		
Mintavevő neve:	a megrendelő		
Vízter neve:	ásott kút		
Térség neve:	Szolnok		
Mintavétel helye:	Szolnok, Madách I. u. 49		
Vizsgálat típusa:			
Megrendelő neve:	Közép-Tisza-vidéki Vízügyi Igazgatóság		
Megrendelő címe:	5002 Szolnok, Boldog Sándor István krt. 4.		
Minősítés (komponensenként):			

Kémiai eredmények

Vizsgált Komponens	Vizsgálati eredmény	Mérték- egység	Alkalmazott szabvány	Vizsgálati módszer	Alkalmazott Készülék
pH	7,47	-log[H ⁺]	MSZ 1484-22:2009	potenciometria	InoLab 740
Fajlagos elektromos vezetőképesség 20°C	1144	µS/cm	MSZ EN 27888:1998	konduktometria	InoLab 740
Ammónium nitrogén	< 0,02	mg/L	MSZ ISO 7150-1:1992	spektrofotometria	SHIMADZU UV-1800
Ammónium ion	< 0,03	mg/L	MSZ ISO 7150-1:1992 8.1. szakasz	számítás	
Nitrit ion	0,04	mg/L	MSZ 1484-13:2009 6.2. szakasz	spektrofotometria	SHIMADZU UV-1800
Nitrit nitrogén	0,012	mg/L	MSZ 260-12:1987 6.3.szakasz (visszavont szabvány)	számítás	
Nitrát ion	27,8	mg/L	MSZ 1484-13:2009 5.2. szakasz	spektrofotometria	SHIMADZU UV-1800
Nitrát nitrogén	6,3	mg/L	MSZ 260-12:1987 6.3.szakasz (visszavont szabvány)	számítás	
"m" lúgosság	9,5	mmol/L	MSZ 448-11:1986 5.1. szakasz	acidi-alkalimetria	automata büretta
"p" lúgosság	—	mmol/L	MSZ 448-11:1986 5.1. szakasz	acidi-alkalimetria	automata büretta
Összes keménység	200	CaO mg/L	MSZ 448-21:1986 3.fejezet	komplexometria	automata büretta
Kalcium ion	75	mg/L	MSZ 448-3:1985 (visszavont szabvány) 2. fejezet	komplexometria	automata büretta
Magnézium ion	41	mg/L	MSZ 448-3:1985 (visszavont szabvány) 3. fejezet	számítás	
Nátrium ion	136	mg/L	MSZ 1484-3:2006 6. fejezet	AES	VARIAN AAS 220FS spektrométer
Hidrogén-karbonát ion	582	mg/L	MSZ 448-11:1986 6.2. szakasz	számítás	
Karbonát ion	—	mg/L	MSZ 448-11:1986 6.2. szakasz	számítás	
Klorid ion	32	mg/L	MSZ 1484-15:2009	argentometria	automata büretta

KÖZÉP-TISZA-VIDÉKI VÍZÜGYI IGAZGATÓSÁG
REGIONÁLIS LABORATÓRIUM
A NAH által NAH-1-1327/2016 számon akkreditált vizsgálólaboratórium.

Cím: 5000 Szolnok, Tiszaliget út 1.
5002 Pf. 63.

E-mail: reglab@kotvizig.hu
Tel.: (56) 343-763; (56) 501-940

Jegyzőkönyv száma: 01638/2019
Kiállítás dátuma: 2019.08.10.

VIZSGÁLATI JEGYZŐKÖNYV

Oldalszám: 2
Összes oldalszám: 2

Kémiai eredmények					
Vizsgált Komponens	Vizsgálati eredmény	Mérték- egység	Alkalmazott szabvány	Vizsgálati módszer	Alkalmazott Készülék
Szulfát ion	150	mg/L	MSZ 448-13:1983 8. fejezet	spektrofotometria	Helios Gamma spektrofotométer
KOI-permanganátos	1,4	mg/L	MSZ 12750-21:1971 2. fejezet	permanganometria	automata büretta
Vas	31	µg/L	MSZ 1484-3:2006 7. fejezet	AAS-ETA	VARIAN AAS 220FS spektrométer
Kálium ion	95	mg/L	MSZ 1484-3:2006 8. fejezet	AES	VARIAN AAS 220FS spektrométer
Mangán	13	µg/L	MSZ 1484-3:2006 7. fejezet	AAS-ETA	VARIAN AAS 220FS spektrométer
Arzén	< 2,5	µg/L	MSZ 1484-3:2006 7. fejezet	AAS-ETA	UNICAM 939 QZ AA spektrométer

Jelmagyarázat: -

Jegyzőkönyv műszaki tartalmáért felelős személy: Kémia: Aranyiné R. Anikó, szolnoki tph.

Anikó

Kérem, hogy reklamációját az eredmények kézhezvételétől számított 15 napon belül tegye meg!

Ezen jegyzőkönyv a KÖTIVIZIG Regionális Laboratóriumának írásbeli engedélye nélkül csak teljes terjedelmében másolható!

Kmf.

Mariann

dr. Teszárné dr. Nagy Mariann
Regionális laboratóriumvezető

Forrásmunkák jegyzéke

1. Fülöp Tamás 2012: Büszke vagyok rá, hogy szegény maradtam akkor, amidőn kötelességemhez képest százezreket szereztem a vármegyének. Küry Albert alispán 1867-1926. Zounok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve.
2. Kardos Tamás 2000: Múltlapozgató, Szolnoki képeskönyv.
3. Kósa Károly honlapja: A szolnoki temetők története.
4. dr Nemes András 2011: Egy ember fontosabb, mint az egész világ. A szolnoki kórház története.
5. Somogyi Ignác 1887: Szolnok város története 1739-1880-ig I-II. kötet, dr. Bagi Gábor történész előszavával.